

Alkohol och tobaksområdet i Västmanlands län

Länsrapport 2003

LÄNSSTYRELSEN
Västmanlands län
Samhällsbyggnadsenheten
Nr 2004:14

INNEHÅLL

Förord	sid 3
Inledning	sid 4
Alkoholpolitisk situation och utvecklingstendenser i länet	sid 6
Systembolaget	6
Konsumtionsutvecklingen SoRAD	7
Skolundersökningar	8
Liv&Hälsa – Ung 2004	8
Polismyndighetens bedömning	9
Länsstyrelsens kommentarer till utvecklingstendenser i länet	10
Kommunernas drogförebyggande arbete	sid 11
Alkohol och drogpolitiska program	11
Organisation av arbetet	12
Finansiering	13
Samarbetet i det drogförebyggande arbetet	13
Insatser för ökad samordning mellan alkoholtillsynen och det förebyggande arbetet	14
Kartläggning av aktuell drogsituation	15
Länsstyrelsens kommentarer	16
Arbetet enligt alkohollagen	sid 18
Serveringstillstånd	18
Kommunernas restaurangtillsyn	20
Administrativa ingripanden	21
Detaljhandel med folköl	22
Tillsynsavgifter för folköl	24
Länsstyrelsens kommentarer till arbetet enligt alkohollagen	24
Tobak – arbetet enligt tobakslagen	sid 26
Tillsynen enligt tobakslagen	26
Länsstyrelsens kommentarer till arbetet enligt tobakslagen	28

FÖRORD

Länsstyrelsen utövar den regionala tillsynen av efterlevnaden av alkohollagen och tobakslagen inom länet. En uppgift för Länsstyrelsen är bl.a. att bistå Statens Folkhälsoinstitut (FHI) med insamling av uppgifter för att belysa den alkoholpolitiska situationen i länet och ta fram statistiskt underlag om kommunernas tillstånds- och tillsynsverksamhet inom alkoholområdet. Sedan 2001 har uppgiften även inneburit frågor kring uppföljning och utvärdering av den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador (prop.2000/01:20) samt frågor kring tobakslagen.

Denna rapport bygger till stor del på det material som i enkätform inhämtats från länets kommuner och även utgör underlag för den nationella sammanställning som tas fram av Statens folkhälsoinstitut.

Länsstyrelsen hoppas att denna rapport skall ge en samlad bild av såväl det förebyggande arbetet i länet som kommunernas specifika hantering inom alkohol- och tobaksområdet och tackar länets kommuner utan vars hjälp rapporten inte varit möjlig.

Rapporten har sammanställts av Jan-Erik Lundberg

INLEDNING

Det traditionella svenska förebyggande arbetet inom alkoholområdet bygger på att begränsa den totala konsumtionen av alkoholdrycker och därigenom nedbringa alkoholskadorna. Konsumtionsbegränsningen har åstadkommit genom begränsningar av det privata vinstintresset genom statliga monopol, restriktiv alkohollagstiftning och en prispolitik med höga skatter. Detta har på många sätt varit en framgångsrik politik.

De traditionella verktygen är dock inte lika kraftfulla och gångbara som tidigare. Olika faktorer påverkar tillgängligheten av och attityden till alkoholdrycker, bl.a. ökade införselnivåer och sänkta alkoholskatter i grannländer. Det behövs delvis nya sätt att hantera den situation vi nu befinner oss i.

På olika nivåer i samhället bedrivs förebyggande arbete. Grunden för arbetet utgörs av den nationella handlingsplanen¹ för att förebygga alkoholskador som antogs av Riksdagen år 2001. Syftet med handlingsplanen är att minska alkoholkonsumtionen och begränsa alkoholskadorna. Ett annat måldokument i det förebyggande arbetet är den nationella narkotikahandlingsplanen² som Riksdagen antog år 2002. Målet med denna handlingsplan är ett narkotikafritt samhälle.

På nationell nivå bedrivs arbetet även i fortsättningen med inriktning på att begränsa tillgången till och minska efterfrågan på alkohol och narkotika. Dessutom sker utökade satsningar på opinionsbildning och andra informationsinsatser.

På regional nivå har länsstyrelserna till uppgift att stimulera utvecklingen av målinriktade och samordnade förebyggande insatser på kommunal nivå och stimulera till ökad samverkan mellan lokala aktörer. Detta sker bl.a. genom fördelning av statliga utvecklingsmedel till olika lokala projekt. Utvecklingsmedlen för år 2004 är riktade till förebyggande insatser, öppenvårdsinsatser för ungdomar och vuxna missbrukare, insatser för barn i missbruks- och våldsmiljöer och insatser för missbrukande kvinnor som utsätts för våld.

Det alkohol- och narkotikaförebyggande arbetet utgör en viktig del i det samlade folkhälsoarbetet. Det förebyggande arbetet på lokal nivå, i kommunerna, har därför en mycket stor betydelse för att de nationella alkohol- och narkotikarelaterade målen skall kunna nås. Samordning av kommunens samtliga insatser samt arbete över sektorsgränser där alla arenor involveras bör eftersträvas för att förbättra folkhälsan. Insatserna bör vara långsiktiga och integrerade

¹ Prop. 2000/01:20

² Prop. 2001/02:91

i den reguljära verksamheten och bör utgå från en alkohol- och narkotikapolitisk handlingsplan, antagen av kommunstyrelsen eller kommunfullmäktige. Det är önskvärt att samarbetet mellan kommuner och frivilligorganisationer ökar för att alla resurser skall tas till vara och bästa möjliga samordning uppnås. Kommunen bör även i det samlade folkhälsoarbetet samverka med angränsande kommuner och andra intressenter utanför kommunen.

ALKOHOLPOLITISK SITUATION OCH UTVECKLINGSTENDENSER I LÄNET

Systembolaget

Av Systembolagets försäljningssiffror för år 2003 framgår att Västmanlands län ligger på 11:e plats bland landets 21 län när det gäller försäld ren (100%) alkohol per innevånare. Systembolagets försäljning i länet, omräknat till liter ren alkohol, ökade under år 2003 med 3 procent jämfört med år 2002.

Tabell 1. Systembolagets försäljning

Systembolagets försäljning i Västmanlands län åren 2002 - 2003 fördelad på kommun					
Omräknad i liter ren alkohol (100%)					
Kommun	Antal systembolag	År 2002 liter	År 2003 liter	Procentuell förändring 2002 -2003	Försäljning år 2003 per innevånare över 18 år i liter ren alkohol
Arboga	(1)	55 617	59 921	+8%	5,7 liter
Fagersta	(1)	54 011	54 746	+1%	5,5 liter
Hallstahammar	(1)	51 086	53 336	+4%	4,5 liter
Heby	(1)	21 926	25 377	+16%	2,4 liter
Kungsör	(1)	28 879	29 638	+3%	4,7 liter
Köping	(1)	114 435	113 584	-1%	5,8 liter
Norberg	(1)	28 716	28 524	-1%	6,1 liter
Sala	(1)	79 067	88 613	+12%	5,2 liter
Skinnskatteberg	(1)	20 312	21 167	+4%	5,5 liter
Surahammar	(1)	35 542	35 397	0%	4,5 liter
Västerås stad	(3)	560 631	573 347	+2%	5,6 liter
Totalt i länet	(13)	1 050 221	1 083 650	+3 %	5,3 liter

* inom parantes anges antalet systembolag i kommunen/länet

Länsstyrelsen har utifrån Systembolagets statistik fördelat alkoholförsäljningen på kommuninnevånare över 18 år. Resultatet visar stora skillnader i försäljning per innevånare mellan kommunerna. Redovisat i ren alkohol varierar försäljningen mellan 2,4 liter per innevånare över 18 år i Heby och 6,1 liter per innevånare över 18 år i Norbergs kommun. Den genomsnittliga försäljningen från länets systembolag uppgår till 5,3 liter ren (100 %) alkohol. Med hänsyn till att systembolagets försäljning, enligt SoRADs³ beräkningar bara står för hälften av den totala konsumtionen, så torde den ”faktiska konsumtionen” vara dubbelt så stor, dvs. drygt 10 liter ren alkohol

per person över 18 år. Detta med hänsyn taget till övriga försäljningskällor, resandeinförsel, smuggling och hem- tillverkning.

³ SoRAD = Stockholms Universitets Centre for Social Research on Alcohol and Drugs

Konsumtionsutvecklingen SoRAD

Alkoholkonsumtionen i landet uppgår 2003 enligt SoRAD till 10,3 liter ren alkohol per innevånare 15 år och äldre. Konsumtionen har från 1996 ökat med 29 procent.

Tabell 2. Utvecklingen av alkoholkonsumtionen i Sverige 1996 – 2003.

Dryckesslag	1996	1998	2000	2001	2002	2003	Förändring 1996-2003
Sprit	2,7	2,5	2,3	2,5	2,6	2,6	- 4%
Vin	2,3	2,6	3,0	3,4	3,8	4,0	+ 74%
Starköl	1,7	1,8	2,1	2,4	2,7	2,9	+ 70%
Folköl	1,3	1,2	1,0	0,9	0,8	0,8	- 38%
Total alkohol konsumtion	8,0	8,1	8,4	9,1	9,9	10,3	+ 29%

Källa SoRAD

SoRAD fick år 2000 regeringens uppdrag att följa alkoholkonsumtionen i Sverige och hur den förändras månadsvis. Den statistikförda (registrerade) konsumtionen sammanställs utifrån månatliga försäljningssiffror. Den inte statistikförda konsumtionen, det vill säga den oregistrerade eller mörkertalet, mäts genom frågeundersökningar riktade till 1500 slumpmässigt utvalda personer i åldrarna 16-80 år. Dessa genomförs varje månad av TEMO i form av telefonintervjuer. Nedan följer en redovisning av uppskattad (uppräknad) faktisk konsumtion i Västmanlands län i olika åldersgrupper fördelade efter kön.

Tabell 3. Alkoholkonsumtionen för män i Västmanlands län i ren alkohol fördelat på åldersgrupper mellan 16 – 80 år

MÄN i Västmanlands län	Liter (100%) ren alkohol / år						
	Ålder	Sprit	Vin	Starköl	Folköl	Cider	Totalt
	16-29	6,8	2,0	7,6	1,0	0,3	17,6
	30-44	3,0	4,0	5,4	1,5	0,0	14,0
	45-59	3,2	4,3	2,2	1,2	0,0	11,0
	60-80	2,3	2,6	1,3	0,7	0,0	6,8

Alkoholkonsumtionen hos männen är högst i det yngsta åldersintervallet 16-29 år där konsumtionen uppgår till 17,6 liter ren alkohol per år. En alkoholkonsumtion som omräknat motsvarar 85 cl sprit i veckan, d.v.s. mer än en helflaska 40 procentig sprit.

Västmanlands läns kvinnor har även de sin högsta alkoholkonsumtion i åldersintervallet 16-29 år, där de beräknats konsumera 6,2 liter ren alkohol per år. En total årskonsumtion som omräknat till sprit (40%) motsvarar 30 cl starksprit.

Tabell 4. Alkoholkonsumtionen för kvinnor i Västmanlands län i ren alkohol fördelat på åldersgrupper mellan 16 – 80 år

KVINNOR i Västmanlands län	Liter (100%) ren alkohol / år						
	Ålder	Sprit	Vin	Starköl	Folköl	Cider	Totalt
	16-29	2,0	1,9	1,7	0,2	0,3	6,2
	30-44	0,8	2,9	0,6	0,2	0,1	4,5
	45-59	0,6	3,1	0,4	0,2	0,0	4,4
	60-80	0,8	2,6	0,3	0,1	0,0	3,7

Skolundersökningar

CAN⁴ har sedan 1971 genomfört årliga undersökningar av skolungdomars alkohol-, narkotika-, tobaks- och sniffningsvanor på ett riksrepresentativt urval i årskurs 9 och vartannat år även i årskurs 6. Av undersökningen⁵ för år 2003 i årskurs nio framgår att den genomsnittliga totala årskonsumtionen mätt i ren alkohol jämfört med 2002 minskat något för både pojkarna och flickorna. Noteras bör emellertid att andelen som dricker stora mängder vid varje tillfälle fortfarande är mycket hög i åldersgruppen. Nästan lika stor andel av pojkar (25 %) och flickor (23 %) dricker någon gång i veckan eller ett par gånger i månaden alkohol som motsvarar minst en halv halvflaska sprit eller en hel flaska vin eller fyra stora flaskor stark cider/alkoläsk eller fyra burkar starköl eller sex burkar folköl vid samma tillfälle. Av rapporten framgår även att cirka var tredje pojke som flicka känner sig berusad varje eller nästan varje gång de dricker alkohol.

Liv&Hälsa - Ung 2004

Landstinget i Västmanland har genomfört en drogvanundersökning i länets skolor. Av undersökningen framgår att cirka 60 procent av eleverna i årskurs 9 i länet har någon gång det senaste året druckit alkohol. 20 procent dricker en gång i månaden eller oftare, det är ingen skillnad mellan pojkar och flickor. Pojkar dricker oftast starkcider (69%) följt av starköl(64%) och sprit (62%). Flickor dricker helst starkcider (83%) följt av sprit (63%) och alkoläsk (62%). Var fjärde elev i årskurs 9, pojke som flicka, uppger att de druckit hembränt.

Det vanligaste sättet för ungdomar att få tag på alkohol är via kompisar. 13 procent av pojkarna och 14 procent av flickorna anger att föräldrarna köper ut till dem. Fem procent av pojkarna och sju procent av flickorna tar alkohol hemifrån utan föräldrars tillåtelse.

⁴ Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

⁵ Skolelevers drogvanor 2003 – Sammanfattade kommentarer och tabeller. Resultat från riksuppsökningen i årskurs 9. Thomas Hvitfeldt

Polismyndighetens bedömning

Polismyndighetens bedömning av den alkoholpolitiska situationen i Västmanlands län när det gäller ungdomar och folköl är att läget är relativt oförändrat jämfört med 2002. De kan se en ökad konsumtion i ungdomsgrupperna under sommarmånaderna och vid ungdomshelger (valborg, skolavslutning). Polismyndigheten har i samarbete med kommunerna besökt cirka 20 detaljhandelsställen i informations- och kontrollsyfte. Vid två tillsynstillfällen har försäljning av folköl till underåriga iakttagits.

Polismyndigheten har även deltagit i tillsynen över serveringen av spritdrycker, vin och starköl vid länets restauranger. Totalt har 24 tillsynsbesök genomförts, 19 av dessa har gällt olika restauranger i samverkan med kommunerna. Enligt närpolischeferna så är överservering ett problem som framskyntad då och då.

Ingen förekomst av ”svartsprit” har kunnat observeras på länets restauranger.

Från Brottsförebyggande rådet BRÅ har uppgifter hämtats om anmälda brott med anknytning till alkohol. Totalt har 79 brott mot alkohollagen (10 kap. 1-7 §§) anmälts i Västmanland under år 2003.

Tabell 5. Alkoholrelaterade brott anmälda i Västmanlands län år 2003 samt procentuell förändring mellan åren 2002 och 2003

BROTSTYP	ANT UNDER ÅRET	PROCENTUELL FÖRÄNDRING JÄMFÖRT MED 2002
Alkohollagen (10 kap. 1-7 §§)	79	-9 %
Olovlig sprittillverkning m.m. (10 kap. 1, 1a, 3 §§)	19	-24 %
Förvärv och/eller innehav av olovligt tillverkad sprit eller mäska som är avsedd för olovlig sprittillverkning (10 kap 1 § 3 p)	9	+50 %
Olovlig försäljning, grov olovlig försäljning, innehav och olovligt anskaffande av alkoholdrycker (10 kap 2, 3, 5, 6 §§)	38	-22 %
Olovlig vin-, starköl-, öltillverkning (10 kap. 4 §)	-	-
Olovlig dryckeshantering (10 kap. 7 §)	13	+86 %
Lagen om försäljning av teknisk sprit m.m.: olovlig försäljning, olovligt förfarande (9, 10)	-	-

Polismyndigheten redovisar även nedanstående statistik kring ingripanden enligt LOB⁶, trafiknykterhetsbrott och alkoholpåverkade förare i polisrapporterade olyckor.

Tabell 6. Antalet ingripanden för fylleri enligt LOB i länet 2000 – 2003

År	2000	2001	2002	2003
Antal ingripanden	2206	2346	2202	2301

Källa: Polismyndigheten i Västmanland

Tabell 7. Antalet anmälda trafiknykterhetsbrott i länet 2000 – 2003

⁶ Lagen om omhändertagande av berusade personer m.m.

År	2000	2001 ⁷	2002	2003
Antal trafiknykterhetsbrott	391	448	573	864

Källa: Polismyndigheten i Västmanland

Tabell 8. Antalet alkohol- eller drogpåverkade förare av motorfordon delaktiga i polisrapporterade olyckor i länet 2000 – 2003

År	2000	2001	2002	2003
Antal drogpåverkade förare	37	38	30	40

Tabellen omfattar endast antal olyckor med döda eller skadade där föraren är påverkad av alkohol eller droger.

Länsstyrelsens kommentar till utvecklingstendenserna i länet.

Förändringarna i omvärlden i drogliberal riktning har medfört ändrade attityder till alkohol och en nationellt stadigt ökande alkoholkonsumtion. Även om Västmanlands län inte lika konkret som de sydliga länen drabbas av inflödet av billig alkohol från kontinenten så påverkas i hög grad konsumtionsmönstret. Uppgifterna som framtagit av SoRAD om konsumtionen i olika ålderskategorier visar att både bland kvinnor och män så konsumeras största mängden alkohol i de yngsta åldersgrupperna. 17,6 liter ren alkohol för männen i åldrarna 16-29 år och 6,2 liter för kvinnorna i motsvarande åldersgrupp. Uppgifterna kan tyda på en ändrad dryckeskultur och kanske ge en fingervisning om kommande ökning av alkoholskador.

Mot bakgrund av det i praktiken inte finns några införselbegränsningar för alkoholdrycker och ett scenario med sjunkande skatter och prisnivåer kommer troligtvis konsumtionen av alkohol generellt att öka ytterligare i länet. Det lokala förebyggande arbetet blir i sammanhanget allt viktigare och för att lyckas nedbringa skadorna av den ökade alkoholkonsumtionen ställs stora krav på att kommunerna fortlöpande tydliggör sitt ansvar, förstärker sin samordning och intensifierar sina insatser i enlighet med den nationella handlingsplanen⁸.

⁷ Från 2001 tillkom drograttfylleri

⁸ Nationell handlingsplan för att förebygga alkoholskador

KOMMUNERS DROGFÖREBYGGANDE ARBETE

Alkohol och drogpolitiska program

Regeringen framhåller i den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador vikten av att kommunernas samlade arbete bör utgå från en alkoholpolitisk handlingsplan som är antagen av kommunfullmäktige och som uppdateras kontinuerligt.

Tabell 9. Drogpolitiska program och dess uppföljning/revidering

Kommun	Drogpolitiskt program	Antaget/reviderat år	Uppföljning	Diskuterats i KF under 2003
Arboga	Ja	1999	Nej	Nej
Fagersta	Ja	2003	Nej*	Ja
Hallstahammar	Ja	1997	Nej	Ja
Heby	Ja	1984	Pågår	Ja
Kungsörs	ja	2003	Nej	Ja
Köping	Ja	2001	Nej	Nej
Norbergs	Ja	2001	Nej**	Nej
Sala	Ja	1995	Nej	Nej
Skinnskatteberg	Ja	1996	Nej	Ingen uppgift
Surahammar	Ja	2000	-	Ingen uppgift
Västerås stad	Ja	1994	Ja***	Ja

*Kommer att genomföras under 2005, ** Uppföljning kommer att ske 2004

*** Senaste uppföljning år 2000

Samtliga länets kommuner har antagit alkohol- och drogpolitiska program. Merparten av kommunerna har emellertid inte t.o.m. år 2003 genomfört någon uppföljning av programmen. I Heby kommun pågår en uppföljning och i Norberg och Fagersta aviserar uppföljningar under 2004 och 2005.

Innehållet i de drogpolitiska programmen ser olika ut beroende på problembilder och kommunernas olika behov. Skola, gymnasium, förskola och fritid är enligt undersökningen högt prioriterade områden i de flesta kommunerna.

I Arboga har dessutom genomförts samarbete med polismyndigheten i fråga om åtgärder mot hembränning. I Köping har programmet även omfattat mål och strategier för barn/unga, vuxenansvar och föreningsengagemang. I Västerås stad så har de alkoholpolitiska frågorna under 2003 till viss del integrerats i stadens folkhälsoprogram. Förutom programmet finns riktlinjer och handlingsplaner.

Tabell 10. Områden som behandlas i de drogpolitiska programmen

Områden som behandlades	Kommuner
Skola gymnasium	Arboga, Fagersta, Hallstahammar, Heby, Köping, Kungsör, Norberg, Sala, Skinnskatteberg, Västerås.
Högskola/Universitet	Fagersta
Förskola	Arboga, Fagersta, Hallstahammar, Heby, Kungsör, Köping, Norberg, Skinnskatteberg, Västerås
Fritid	Arboga, Fagersta, Hallstahammar, Heby, Köping, Kungsör, Norberg, Sala, Skinnskatteberg, Västerås
Kommunen som arbetsgivare	Arboga, Fagersta, Heby, Norberg, Sala, Skinnskatteberg, Västerås
Regler för kommunala lokaler	Fagersta, Skinnskatteberg
Regler för föreningsbidrag	Arboga, Fagersta, Heby, Kungsör, Skinnskatteberg, Västerås
Regler för kommunal representation	Fagersta, Västerås
Ansvarsfull alkoholserving	Arboga, Fagersta, Hallstahammar, Heby, Kungsör, Köping, Skinnskatteberg, Västerås
Tillsynsreglering	Arboga, Fagersta, Heby, Köping, Kungsör, Skinnskatteberg, Västerås
Primärvård	Fagersta, Norberg

Organisation av arbetet

Samtliga av länets kommuner uppger sig ha bedrivit någon form av alkohol- och/eller drogförebyggande arbete under 2003. Nedan följer en redovisning av svaren respektive kommun avgivit kring frågorna om sin organisation av det drogförebyggande arbetet. Av tabellen framgår under vilken nämnd/styrelse som arbetet i huvudsak är organiserat. Av tabellen framgår även om kommunen anställt någon speciell samordnare för det alkohol och drogförebyggande arbetet och hur stor procent av en heltidstjänst som tjänsten innebär.

Tabell 11. Organisationen av det förebyggande arbetet

Kommun	Organiserat under nämnd/styrelse	Kommunal samordnare (procent)
Arboga	Socialnämnd	Ja 25 %
Fagersta	Socialnämnd	Ja 15 %
Hallstahammar	Socialnämnd	Nej
Heby	Kommunstyrelsen	Ja 100 %
Kungsör	Kommunstyrelsen	Ja 25 %
Köping	Socialnämnden	Ja 100 %
Norberg	Socialnämnden	Ja 50 %
Sala	Socialnämnden	Ja 20 %
Skinnskatteberg	Socialnämnden	Ja 50 %
Surahammar	Socialnämnden	Ja *
Västerås	Nämnderna: Individ och familj, Kultur och fritid, Barn och ungdom och Utbildning.	Ja 100 %

* I Surahammars kommun har ingen fast procentsats beslutats.

Samtliga länets kommuner utom Hallstahammar har en speciell samordnare för det alkohol- och/eller drogförebyggande arbetet i

kommunen. Omfattningen av tjänsterna varierar från heltidstjänster i Heby, Köping och Västerås till 15 procent av en tjänst i Fagersta. I en kommun, Surahammar, har inte samordnatjänsten fastställts till någon viss procent av en heltidstjänst.

Finansiering

Flertalet kommuner finansierar sitt drogförebyggande arbete huvudsakligen med egna medel. Sala kommun uppger att de helt finansierar det förebyggande arbetet själva. Övriga kommuner uppger att de som bidrag till den egna finansieringen erhållit stöd från Länsstyrelsen och/eller Landstinget. Till flera kommuner har bidrag kopplade till alkoholhandlingsplanen utgått för perioden 2001-2003. Merparten av kommunerna har inte svarat på frågan om hur planerna ser ut för finansiering och verksamhet efter 2003.

Samarbetet i det drogförebyggande arbetet

Det är av stor vikt att alla i samhället integreras i det förebyggande arbetet och att de samlade resurserna tas till vara på ett effektivt sätt. Nedan följer en redovisning av samarbetet på det lokala planet inom för samhällslivet viktiga områden. I tabellerna redovisas kommunernas svar på frågan om organiserat samarbete skett i det alkohol- och/eller drogförebyggande arbetet under år 2003.

Samarbete med andra myndigheter och/eller förvaltningar

Tabell 12. Samarbete med myndigheter och/eller förvaltningar

Samarbetspartners	Procent	Antal kommuner
Ja, med polisen	77,80%	7
Ja, med hälso- och sjukvården/landstinget	66,70%	6
Ja, med försäkringskassan	11,10%	1
Ja, med Vägverket	0%	0
Ja, med andra kommuner	66,70%	6
Ja, med kommunala nämnder	66,70%	6
Ja, med andra myndigheter	44,40%	4
Nej, inget samarbete	0%	0

Samarbete med näringslivet

Tabell 13. Samarbete med näringslivet

Samarbetspartners	Procent	Antal kommuner
Ja, med enskilda restaurangägare	62,50%	5
Ja, med enskilda livsmedelshandlare	62,50%	5
Ja, med nöjesarrangörer	50%	4
Ja, med ALNA-rådet	0%	0
Ja, med köpmannaföreningen	25%	2
Ja, med andra företagsföreningar	12,50%	1
Ja, med andra	12,50%	1
Nej, ingen samverkan	37,50%	3

Samarbete med föreningslivet

Kommunernas samarbete med frivilligorganisationer framgår av nedanstående tabell.

Tabell 14. Frivilligorganisationer

Samarbetspartners	Procent	Antal kommuner
Ja, med idrottsföreningar	20%	2
Ja, med fackföreningar	0%	0
Ja, med nykterhetsrörelsen	30%	3
Ja, med kulturföreningar	10%	1
Ja, med trossamfund	50%	5
Ja, med andra	40%	4
Nej, inget samarbete	30%	3
	Svarande	10
	Ej svar	1

Fagersta kommun har även uppgivit IOGT-NTO som samarbetspartner. Kungsör har angivit Studieförbunden och föräldraföreningar. Sala har angivit RIA och KRIS. Från Västerås stad har framhållits att kommunen har med drogfrågan i riktlinjerna för föreningsbidrag. Man stöder där föreningar som verkar opinionsbildande mot droger, liksom nyktra kamratföreningar.

Insatser för ökad samordning mellan alkoholtillsynen och det alkoholförebyggande arbetet

Några kommuner har uppgivit specifika insatser som genomförts för att förbättra samverkan mellan alkoholtillsynen och det generella alkoholförebyggande arbetet i kommunerna.

Arboga: Har tillsatt en samordnare från och med den 1 juli 2003 och en projektsamordnare från samma datum.

Köping: Alkoholhandläggaren ingår i kommunens förebyggandeprojekt och vissa aktiviteter har gjorts gemensamt inom projektets ram, t.ex. info till försäljningsställen.

Kungsör: Bildat en regional samverkansgrupp för gemensamma insatser inom KAK-området mellan alkoholhandläggarna för de tre kommunerna och respektive alkohol- och drogsamordnare samt länsamordnaren i dessa frågor. Inför 2004 planeras en vidareutveckling i samverkan med polismyndigheten.

Norberg: Kampanj inför luciahelgen om skärpt ålderskontroll.

Sala: En grupp, förebyggande ungdomspaketet (fup), bestående av ungdomshandläggare, skolkurator, representanter för kultur och fritid, kyrkan och alkohol-handläggare m.fl. arbetar tillsammans med förebyggande frågor.

Västerås: Genom att Västerås inom ProAros decentraliserat folkölstillsynen till bostadsområdena så har man kunnat koppla samman tillsynsarbetet med det förebyggande arbetet som görs i samverkan mellan skola, socialtjänst, fritidsgårdar, föreningsliv, föräldrar och ungdomar. Arbetssättet leder till en ökad medvetenhet där tillsynen och det förebyggande arbetet blir en del och integrerat i bostadsområdets ordinarie insatser. Tillsynsansvariga har ett nätverk tillsammans med kommunens alkoholhandläggare och socialnämndernas stab i syfte att delge erfarenheter och att i dialog kunna återkoppla till politiskt ansvarig nämnd. Utarbetat riktlinjer och rutiner för tillsynen samt tagit fram skriftligt informationsmaterial. Inom Västerås enda kommun, Skultuna är alkoholhandläggaren själv involverad i det förebyggande arbetet

Kartläggning av aktuell drogsituationen

Kartläggning av situationen inom alkoholområdet inom något av områdena alkoholproblem, försäljning, tillgänglighet och andra förebyggande insatser under de senaste åren har skett i 6 av länets 11 kommuner.

Tabell 15. Senaste kartläggning av kommunernas alkoholsituation

Kommun	Senaste kartläggning/uppföljning
Arboga	Påbörjad 2003 men ännu ej färdigställd
Fagersta	2003
Hallstahammar	--
Heby	2003
Köping	Genomförs 2004
Kungsör	Genomförs 2004
Norberg	2003
Sala	2003
Skinnskatteberg	2003
Surahammar	--
Västerås	2003

Kunskap om hur alkoholvanor, konsumtions- och skadenivåer utvecklas är viktigt för att på ett effektivt sätt kunna informera beslutfattare och motivera till insatser för den breda befolkningen. Statistiska uppgifter kring förhållandena i den egna kommunen är därvid ett utmärkt hjälpmedel.

Nedan redovisas uppgifter om de källor som utnyttjats i kartläggningssyfte av kommunerna i Västmanlands län.

Tabell 16. Kartläggningen omfattning

Områden	Procent	Antal
---------	---------	-------

		kommuner
Försäljningssiffror från Systembolagets butiker i kommunen	55,60%	5
Försäljningssiffror från restauranger i kommunen	55,60%	5
Antal Systembolagsbutiker i kommunen	44,40%	4
Antal utlämningsställen för Systembolagets drycker i kommunen	11,10%	1
Antal försäljningsställen för folköl i kommunen	77,80%	7
Antal restauranger med serveringstillstånd	77,80%	7
Konsumtionsundersökningar avseende skolungdom	44,40%	4
Konsumtionsundersökningar avseende vuxna	0%	0
Vårdinsatser enligt SoL och/eller LVM	33,30%	3
Alkoholrelaterade våldsbrott	11,10%	1
Andra alkoholrelaterade brott	22,20%	2
Antal LOB-fall	22,20%	2
Antal trafiknykterhetsbrott	11,10%	1
Alkoholförebyggande insatser inom skola/gymnasium	44,40%	4
Alkoholförebyggande insatser inom högskola/universitet	0%	0
Alkoholförebyggande insatser inom förskola	22,20%	2
Alkoholförebyggande insatser inom fritid	33,30%	3
Alkoholförebyggande insatser inom nöjesliv	11,10%	1
Alkoholförebyggande insatser för kommunen som arbetsgivare	11,10%	1
Alkoholförebyggande regler för kommunala lokaler	0%	0
Föreningsstöd/bidrag kopplade till alkoholförebyggande arbete	11,10%	1
Alkoholförebyggande insatser inom kommunal representation mm	0%	0
Ansvarsfull alkoholservering	22,20%	2
Alkoholförebyggande insatser inom primärvård	11,10%	1
Annat	11,10%	1
	Svarande	9

Länsstyrelsens kommentarer

I den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador understryks vikten av utveckling av målinriktade och samordnade kommunala insatser och ökad samverkan mellan lokala aktörer. Det samlade arbetet bör utgå från en alkoholpolitisk handlingsplan som är antagen av kommunstyrelsen eller kommunfullmäktige och som kontinuerligt följs upp och utvärderas. Insatserna bör ha tonvikten på det förebyggande området, vara integrerade i den reguljära verksamheten och vara av långsiktig karaktär. Prioriteringar skall baseras på att kommunen kartlägger och dokumenterar utvecklingen av alkoholkonsumtionen och alkoholskadorna i kommunen.

Länsstyrelsen konstaterar att samtliga av länets kommuner har antagna alkohol- och drogpolitiska program. Uppföljningen av programmen är endast genomförd i Västerås stad och pågår i Heby kommun. Länsstyrelsen kan inte nog påtala vikten av att hitta modeller för uppföljning av de mål som formulerats i de kommunala programmen. Uppföljningsresultatet måste sedan återkopplas till förvaltningarna och till de politiska organ som beslutat om målen.

Av kommunernas enkätsvar kring organisationen framgår att endast två kommuner har det förebyggande arbetet organiserat

direkt under kommunstyrelsen. Övriga kommuner har det drog-förebyggande arbetet mer ”traditionellt” organiserat under socialnämnden. Länsstyrelsen hävdar generellt att de förebyggande frågorna bör organiseras så högt upp i den kommunala hierarkin som möjligt för att markera att frågorna rör hela kommunen och inte enbart socialtjänsten.

För att de alkoholpolitiska målen skall kunna uppnås är det angeläget att det förebyggande arbetet samordnas och genomsyrar hela kommunen. Av kommunernas uppgifter om samarbete med övriga myndigheter, närings- och föreningsliv framgår att flera kommunerna inte fullt ut har utnyttjat möjligheten till tvärsektoriellt samarbete.

Många av länets kommuner har inrättat samordnartjänster i enlighet med intensionen i nationella handlingsplanen och delvis finansierat dessa med statsbidrag från Länsstyrelsen. Förhållandet att flertalet kommuner inte har angivit hur de skall finansiera fortsatt verksamhet när statsbidraget upphör inger viss oro. Bristande långsiktig ekonomisk planering av det förebyggande arbetet kan medföra avbräck i verksamheten när möjligheterna att erhålla projektstöd upphör.

ARBETET ENLIGT ALKOHOLLAGEN

Serveringstillstånd

Tillstånd till servering av spritdrycker, vin och starköl regleras i 7 kap alkohollagen (1994:1738). Serveringstillstånd kan meddelas för servering till allmänheten eller i förening, företag eller annat slutet sällskap. Tillstånd kan avse servering året runt eller årligen under viss tidsperiod s.k. stadigvarande tillstånd. Tillstånd kan även avse en enstaka tidsperiod eller ett enstaka tillfälle. Serveringstillstånd får enligt alkohollagen endast meddelas den som visar att han med hänsyn till sina personliga och ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt är lämplig att utöva verksamheten. Sammanfattningsvis finns tre prövningskriterier enligt alkohollagen, personprövning enligt 7 kap 7 §, lokalprövning enligt 7 kap 8 § och en alkoholpolitisk prövning enligt 7 kap 9 §.

Stadigvarande serveringstillstånd

Inom länet fanns under 2003, enligt kommunernas egna uppgifter, 281 restauranger med serveringstillstånd varav 38 restauranger enbart hade tillstånd att stadigvarande servera slutna sällskap. Västerås stad med sina 133 restauranger har en klart dominerande ställning i länet vad det gäller restauranger med serveringstillstånd. Totalt har skett en svag uppgång av antalet restauranger i länet med två procent jämfört med 2002.

Antalet serveringstillstånd fördelar sig på kommuner inom länet enligt nedan:

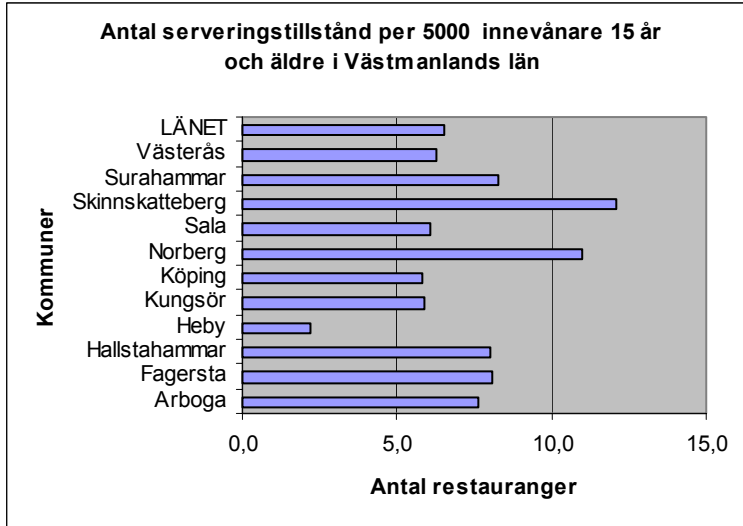
Tabell 13. Antal stadigvarande serveringstillstånd 2003 respektive 2002

Kommun	Tillstånd allmänh 2003	Tillstånd allmänh 2002	Tillstånd slutet Sällskap 2003	Tillstånd slutet Sällskap 2002	Tillstånd totalt 2003	+/- jmf med 2002
Arboga	13	11	4	4	17	+2
Fagersta	14	11	3	4	17	+2
Hallstahammar	17	17	3	4	20	-1
Heby	5	8	0	0	5	-3
Kungsör	8	8	0	0	8	0
Köping	19	22	5	2	24	0
Norberg	7	7	4	4	11	0
Sala	17	18	4	4	22	-1
Skinnskatteberg	7	5	3	2	10	+3
Surahammar	15	14	0	0	14	+1
Västerås	121*	116	12	14	133*	+3
Totalt i länet	243	237	38	38	281	+6

* inklusive 4 st permanenta tillstånd i Skultuna kommundel

Restaurangtäthet i länet

Länsstyrelsen har för att kunna skapa en bild av restaurangtätheten i länet gjort en beräkning på hur många restauranger i kommunerna det finns per 5 000 innevånare.

Valet av att redovisa antal restauranger per 5000 innevånare är gjort med hänsyn till att jämförelsetalet skall ge en så realistisk bild av restaurangtätheten som möjligt mot bakgrund av storleken på länets kommuner. I den officiella statistiken som utgår beräkningarna från antal restauranger per 10000 innevånare. Restaurangtätheten i riket är därvid cirka 13 restauranger per 10 000 innevånare 15 år och äldre vilket omräknat motsvarar 6,5 restauranger/5000 innevånare.

Tillfälliga serveringstillstånd

Tabell 14. Tillfälliga serveringstillstånd i Västmanland län 2003

Kommun	Tillstånd servering till allmänheten				Tillstånd servering till slutet sällskap			
	2001	2002	2003	Diff 2002-2003	2001	2002	2003	Diff 2002-2003
Arboga	6	9	7	-3	5	5	7	+2
Fagersta	2	1	3	+2	4	4	2	-2
Hallstahammar	2	3	6	+3	2	1	7	+6
Heby	1	1	0	-1	8	8	4	-4
Kungsör	2	2	9	+7	2	2	2	0
Köping	7	7	1	-6	4	4	1	-3
Norberg	1	2	2	0	16	9	8	-1
Sala	1	1	3	+2	19	15	11	-4
Skinnskatteberg	6	7	4	-3	11	12	11	-1
Surahammar	6	5	2	-3	1	0	0	0
Västerås	8	9	7	-2	124	109	102	-7
Totalt	42	47	44	-3	196	169	155	-14

Totalt i länet meddelade kommunerna under 2003, 44 tillfälliga serveringstillstånd till allmänheten, vilket är tre färre än under 2002 och motsvarar en minskning med cirka 6 procent. Dessa tillfälliga serveringstillstånd till allmänheten meddelades oftast i samband med festivaler, marknader och andra liknande offentliga evenemang. De senaste årens generella trend med ökat antal allmänna nöjesarrangemang med servering av alkoholdrycker har således brutits.

Antalet beviljade tillfälliga tillstånd till slutna sällskap visar en nedgång med 8 procent, från 169 tillstånd under 2002 till 155 tillstånd år 2003.

Kommunernas restaurangtillsyn

Enligt 8 kap 1 § alkohollagen har kommunen tillsammans med polismyndigheten den omedelbara tillsynen över efterlevnaden av bestämmelserna om servering vid restauranger i kommunen. Med tillsyn avses dels så kallad *yttre* tillsyn, dels *inre* tillsyn. Den yttre tillsynen innebär tillsynsbesök på restaurang. Den inre tillsynen innebär en kontroll av tillståndshavaren (den juridiska personen) och företrädare för denne. Av nedanstående tabell framgår kommunernas yttre tillsyn under 2003.

Tabell 15. Antal tillsynsbesök hos tillståndshavare under 2003

Kommun	Totalt antal * Restauranger i kommunen	Antal tillsynsbesök				
		Allmänhet	2001	2002	Totalt 2003**	Dagtid före 20.00
Arboga	17 (4)	5	5	1	0	1
Fagersta	17 (3)	12	12	11	4	7
Hallstahammar	20 (3)	0	0	16	0	16
Heby	5 (0)	15	8	8	1	7
Kungsör	8 (0)	5	5	14	12	2
Köping	24 (5)	10	5	14	12	2
Norberg	11 (4)	10	8	9	1	8
Sala	22 (4)	17	18	41	7	34
Skinnskatteberg	10 (3)	9	6	8	0	8
Surahammar	14 (0)	1	0	6	0	6
Västerås ***	133 (12)	121	116	139	59	80
Totalt i länet	237 (38)	205	183	267	96	171

*Varav slutna sällskap är angivet inom ().

** Uppgiften för 2003 omfattar antalet tillsynsbesök hos tillståndshavare

***Omfattar även Skultuna kommun (4 tillstånd)

Alla kommuner har genomfört besök hos tillståndshavare i informations- eller kontrollsyrte under 2003. Totalt i länet så har 267 besök genomförts, merparten av dessa under kvälltid. Siffrorna som för tidigare år avsett antalet besökta restauranger är inte direkt jämförbara med siffran för 2003 som avser antalet

tillsynsbesök vid restauranger. Den stora skillnaden tyder emellertid på att kommunernas tillsynsverksamhet intensifierats under 2003 jämfört med tidigare år.

Vid tillsynen har kommunerna främst fokuserat på ordning och nykterhet på restaurangerna. Andra kontroller som vanligen genomfördes gällde ålder, anställd personal, kassa, drycker och marknadsföring.

Administrativa ingripanden

Åtta av länets kommuner har fattat beslut om återkallelser av serveringstillstånd eller meddelat varning med stöd av 7 kap 19 och 20 §§ alkohollagen under 2003.

Tabell 16. Återkallelser och varningar under 2003

Kommun	Återkallelser	Varning	Grund för beslutet
Arboga	0	1	1V= Annan grund
Fagersta	1	4	1Å= Tillståndet utnyttjas inte längre 1V= Brister i ordning nykterhet 2V= Brister ekonomisk skötsamhet 1V= Brister i personlig lämplighet
Hallsthammar	6	2	5Å= Tillståndet utnyttjas inte längre 1Å= Brister i ordning och nykterhet 2V= Brister i ordning och nykterhet
Heby	4	1	2Å=Tillståndet utnyttjas inte längre 2Å= Brister i ekonomisk skötsamhet 1V= Inte följt åldersgränserna
Kungsör	0	0	
Köping	2	0	2Å= Tillståndet utnyttjas inte längre
Norberg	0	0	
Sala	4	1	3Å= Tillståndet utnyttjas inte längre 1Å= Brister i ekonomisk skötsamhet 1V= Brister i ordning och nykterhet
Skinnskatteberg	1	2	1Å= Tillståndet utnyttjas inte längre 2V= Brister i ordning och nykterhet
Surahammar	0	0	
Västerås	9	0	7Å= Tillståndet utnyttjas inte längre 1Å= Brister i ekonomisk skötsamhet 1Å= Brister i personlig lämplighet
Totalt i länet	27	11	

Flest återkallelser av serveringstillstånd (21st) har sin grund i ägarbyten där tidigare ägares serveringstillstånd rutinmässigt återkallas. Fyra återkallade tillstånd har sin grund i bristande ekonomisk skötsamhet hos tillståndshavaren och en återkallelse har gällt brister i den personliga skötsamheten hos tillståndshavaren. Endast en återkallelse har under året haft sin grund i att brister i ordning och nykterhet. När det gäller varningar är det något vanligare med grunden bristande ordning och nykterhet. I sex ärenden har ordning och nykterhet utgjort grund för varning.

Detaljhandel med folköl

Tillståndsplikten för detaljhandel med och servering av folköl ersattes 1995 med en automatisk rätt att bedriva ölförsäljning under villkor att verksamheten bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal samt att försäljning av matvaror bedrivs i lokalen. Ändringar i alkohollagen från 1 juli 2001 innebär att den som bedriver detaljhandel med eller servering av öl ska anmäla verksamheten hos den kommun där försäljning sker. Den som bedriver detaljhandel eller servering av öl är vidare skyldig att utöva tillsyn och att utarbeta ett program för egentillsyn. Kommunens uppgift när det gäller folkölförsäljningen är information, rådgivning och kontroll av verksamheten, vilket även inkluderar kontroll av egentillsynsprogrammen.

Tabell 17. Antal detaljhandelsställen för folköl 2003, av kommunens gjorda besök och antal butiker med egentillsynsprogram

Kommun	Totalt antal Detaljhandlare 2003	Besök i antal butiker	Butiker med egentillsynsprogram
Arboga	15	14	12
Fagersta	16	16	16
Hallstahammar	13	5	2
Heby	20	20	Vet ej
Kungsör	8	8	Vet ej
Köping	20	20	Vet ej
Norberg	8	8	8
Sala	25	25	13
Skinnskatteberg	10	9	9
Surahammar	10	Ej svar	Vet ej
Västerås	92	92	Vet ej
Totalt i länet	237	217	60

Enligt kommunerna fanns det vid årsskiftet 2003/2004 237 detaljhandelsställen för folköl i länet.

Under 2003 har länets kommuner intensifierat sitt arbete med information om bestämmelserna kring folköl och även inlett kontroll av egentillsynsprogrammen. Kommunerna har under 2003 besökt 217 butiker vilket motsvarar drygt 90 procent av försäljningsställena för folköl. Vid besöken har bland annat egentillsynsprogrammen kontrollerats och 60 detaljhandlare hade upprättats sådana. Uppgiften kan emellertid inte läggas till grund för en skattning av hur stor del av handlarna som har egentillsynsprogram då kommunerna arbetat olika och i drygt hälften av tillsynsbesöken inte kontrollerat programmen.

Kommunerna har haft olika metoder att nå ut med sin information om bestämmelserna kring folkölförsäljningen, t.ex. kravet på egentillsynsprogram. I följande tabell redovisas hur 10 av länets 11

kommuner svarat på frågan hur de informerat om bestämmelserna om folköl.

Tabell 18. Kommunernas information om bestämmelserna om försäljning av folköl.

Kommun	Metod
Arboga	Genom brevkontakt och informationsbesök under år 2002 och 2003
Fagersta	Muntligt vid tillsynsbesöken samt skriftligt.
Heby	Har skickats ut skriftlig information samt ett besök har skett i alla butiker där förslag på egentillsynsprogram har lämnats
Köping	Samtliga försäljningsställen har fått en pärm med information ang. vilka krav som ställs vid försäljning av folköl. Handläggaren har vid besök även informerat muntligt ang. de regler som gäller. Samtliga handlare i Köping har bjudits in till ett informationsmöte i samband med en temavecka: ungdomar, alkohol & droger.
Kungsör	Samtliga försäljningsställen har fått en pärm med information ang. vilka krav som ställs vid försäljning av folköl. Handläggaren har vid besök även informerat muntligt ang. de regler som gäller. Samtliga handlare i Köping har bjudits in till ett informationsmöte i samband med en temavecka: ungdomar, alkohol & droger.
Norberg	Vid tillsynsbesök samt skriftlig information.
Sala	Har skickats ut skriftligt samt lämnat förslag på program vid tillsynsbesök
Skinnskatteberg	Skriftligt
Surahammar	Försöker utforma något, ej klart, därför inga besök ännu.
Västerås	Skriftligt informationsmaterial om reglerna och egentillsynsprogrammet utskickas eller lämnas vid besök. Muntlig information och genomgång av regler vid besöket.

Flera av länets kommuner har även gått samman inför stora ungdomshelger som lucia och valborg och tagit fram riktad information till detaljhandlarna. Ett sådant samarbete har t.ex. skett mellan kommunerna Norberg, Skinnskatteberg, Fagersta och den lokala polisen.

Förbud och varningar

Totalt har genomförd tillsyn inom folkölsområdet i länet under 2003 inneburit att en varning meddelats. Arboga kommun har meddelande varningen enligt 7 kap. 21 § alkohollagen på grund av brister i fråga om ordning och nykterhet. (3 kap.4§ och 6 kap. 2§ alkohollagen).

Tillsynsavgifter för folköl.

Tabell 20. Tillsynsavgifter för folköl 2003

Kommun	Tillsynsavgift
<i>Arboga</i>	700 kr
<i>Fagersta</i>	700 kr
<i>Hallsthammar</i>	1000 kr
<i>Heby</i>	1000 kr
<i>Kungsör</i>	2000 kr
<i>Köping</i>	1000 kr
<i>Norberg</i>	700 kr
<i>Sala</i>	1000 kr
<i>Skinnskatteberg</i>	700 kr
<i>Surahammar</i>	1000 kr
<i>Västerås</i>	1550 kr

Länsstyrelsens kommentar till arbetet enligt alkohollagen

Länsstyrelsen kan konstatera att ökningstakten i antalet serveringstillstånd i Västmanlands län avtagit något jämfört med tidigare år. Sex kommuner i länet är restaurangtätare än genomsnittet kommuner i landet vid en beräkning av antalet restauranger per 5 000 innevånare 15 år och äldre. Förhållandet med alltför restaurangtäta kommuner kan medföra en överetablering som skapar en konkurrenssituation med ogynnsamma alkoholpolitiska konsekvenser. Den kärva ekonomiska verklighet som ett bristande kundunderlag medför, kan innebära en större benägenhet att fuska med skatter och avgifter och inte uppfylla alkohollagens krav på måttfull servering.

Den ökning av antalet tillfälliga tillstånd till allmänheten som observerats under 2002 har brutits och gått ned med cirka 6 procent. Nedgången av antalet tillfälliga tillstånd till slutna sällskap har fortsatt i de flesta kommunerna och har totalt i länet minskat med cirka 8 procent.

Länsstyrelsen konstaterar med tillfredsställelse att antalet tillsynsbesök totalt i länet synes ha ökat i jämförelse med tidigare år. Tillsyn sker i de flesta kommuner både på dagtid och kvälltid. Dagtidstillsynen kan med fördel användas vid tillsyn av restaurangrörelserna ur ekonomisk synvinkel, men dagtillsynen får enligt Länsstyrelsens bedömning inte medföra ett minskat antal tillsynstillfällen under kvälltid. Det är ändå då som missförhållanden i fråga om ordning och nykterhet kan iakttas och motverkas med stöd av alkohollagens bestämmelser. De ökade antalet tillsynsbesök har inte medfört någon uppgång i antalet återkallade tillstånd. Återkallelse av serveringstillstånd på andra grunder än att tillståndet inte längre utnyttjas är relativt ovanligt i länet. Bland andra återkallelsegrunder så dominerar brister i ekonomisk skötsamhet hos tillståndshavaren. Länsstyrelsen skulle

gärna se att tillsynen något mer koncentrerades på de i alkohollagen fundamentala bestämmelserna kring åldersgränser och ordning och nykterhet och att detta i större utsträckning återspeglades i statistiken.

Antalet besök i informations och kontrollsyfte när det gäller folköl har intensifierats i länet. 90 procent av butikerna som bedriver detaljhandel med folköl har under 2003 haft besök från kommunerna. Kontrollen av att butikerna upprättat egentillsynsprogram är emellertid eftersatt. Information om gällande regelsystem och en aktiv påverkan av butiksägarna att ta fram ett egentillsynsprogram för ölförsäljningen är emellertid något som måste intensifieras. Medvetenheten om det sociala ansvar som ligger i att bedriva försäljning av folköl måste enligt Länsstyrelsens bedömning grundläggas hos butikspersonalen.

Tillsynen inom alkoholområdet är under utveckling i länet. Kommunernas alkoholhandläggare har inom ramen för sitt regionala nätverk beslutat att arbeta utifrån den metodik som framtagits i STAD-projektet i Stockholm. En tillsynsform som enligt Statens folkhälsoinstitut skall bli normgivande för framtida tillsyn. Länsstyrelsen ser positivt på kommunernas projekt och beslutat stödja detta ekonomiskt.

TOBAK – ARBETET ENLIGT TOBAKSLAGEN

Kommunen har enligt Tobakslagen tillsynen över att bestämmelserna om rökförbud i vissa lokaler efterlevs samt bestämmelserna om rökfria områden på restauranger. Dessutom har kommunen ett ansvar att tillse att försäljningsförbudet till personer under 18 år efterlevs. Från 2002-01-07 gäller att den som säljer tobak skall anmäla detta till kommunen. Kommunen har även möjlighet att ta ut en tillsynsavgift för denna tillsyn.

Vid förfrågan till länets kommuner om de anser att det finns behov av förändringar i tobakslagen framkom att majoriteten, 8 kommuner, var nöjda med nuvarande lagstiftning. Från Västerås kommun framfördes emellertid önskemål om att det infördes en mer strikt linje för vad begreppet rökfritt skall innebära.

Tillsynen enligt tobakslagen

Tillsyn över tobaksområdet skedde under 2003 i drygt hälften av länets kommuner. Fyra kommuner, Arboga, Fagersta, Norberg, Skinnskatteberg uppger att de inte har genomfört några tillsynsbesök under året.

Tabell 21. *Hur genomförde kommunen oftast sina tillsynsbesök enligt tobakslagen under år 2003?*

	Procent	Antal
Oftast självständigt	27,30%	3
Oftast tillsammans med annan tillsyn (t.ex. tillsyn enligt alkohollagen och/eller livsmedelslagstiftningen)	36,40%	4
Inga tillsynsbesök genomfördes	36,40%	4
	Svarande	11

Begränsning av rökning i vissa lokaler

Från den 1 januari 2003 skall alla serveringsställen oavsett storlek ha områden där rökning är förbjuden. Länets kommuner har inte överhopats av klagomål från allmänheten, lokalinnehavare eller organisationer efter lagens ikraftträdande. Endast en kommun, Västerås kommun uppger att sig ha fått klagomål på rökiga miljöer och begäran om förtydligande om vad lagen säger.

Sex av länets kommuner 11 kommuner har under 2003 i informations- och /eller kontrollsyrte genomfört besök i serveringslokaler. Från Heby kommun som inte genomfört några tillsynsbesök under året har framförts att man under slutet av 2002 genomförde en tillsynskampanj på samtliga restauranger och kaféer. Samtliga besökta ställen uppfyllde då tobakslagens krav.

Tabell 22. Besök i informations- och/eller kontrollsyfte gällande tobakslagens bestämmelser om begränsning av rökning.

Kommun	Besök i informations- och kontrollsyfte	Besökta lokaler
Arboga	nej	0
Fagersta	nej	0
Hallstahammar	ja	Ej angivet
Heby	nej	0
Kungsör	ja	3
Köping	nej	0
Norberg	ja	6
Sala	ja	14 + 4 återbesök
Skinnskatteberg	nej	0
Surahammar	ja	7
Västerås	ja	50

Ingen av länets kommuner har meddelat något föreläggande eller förbud till lokal innehavare på grund av bestämmelserna om begränsning av rökningen inte har följts.

Åldersgräns vid tobaksförsäljning

Inom länet har ingen försäljare inom detaljhandeln blivit åtalad eller godkänt strafföreläggande för brott mot tobakslagens förbud att sälja tobak till minderåriga under 2003. När det gäller föreläggande och förbud meddelade till detaljhandlare på grund av att åldersgränsen inte följs så har detta skett enbart i Västerås stad. Där har fem förelägganden/förbud förenade med vite beslutats under 2003. Besök i informations- och/eller kontrollsyfte gällande åldersgränser har endast skett i fem av länets kommuner.

Tabell 23. Försäljningsställen med tobaksvaror i Västmanlands län den 31 december 2003 samt tillsynsavgifter.

Info	Antal	Tillsynsavgifter
Arboga	24	216 kr 2003, 680 kr fr o m 2004
Hallstahammar	22	2,5% av prisbasbeloppet vid enbart tobaksförsäljning och 1,25% av prisbasbeloppet där även tillsynsavgift tas ut enligt alkohollagen
Heby	30	500 kronor
Kungsör	12	Ingen tillsynsavgift
Norberg	13	Ej årlig avgift men timavgift vid tillsynsinsatser
Sala	43	500 kronor
Västerås	130	Ingen tillsynsavgift
Fagersta	Vet ej	Ingen tillsynsavgift
Skinnskatteberg	Vet ej	Ingen tillsynsavgift
Surahammar	Vet ej	Ingen tillsynsavgift
Köping	Inget svar	Ingen uppgift

Länsstyrelsens kommentar till arbetet enligt tobakslagen

Rökning är idag den största enskilda orsaken till för tidiga dödsfall. Det gäller i Sverige såväl som i den hela industrialiserade världen.

Världshälsoorganisationen WHO beräknar att rökningen globalt orsakar 3,5 miljoner för tidiga dödsfall per år.

Kommunerna deltar i arbetet mot tobak bland annat genom att svara för den omedelbara tillsynen enligt Tobakslagen i fråga om rökfria offentliga lokaler och åldersgränser. Uppgiften att genom information och kontrollinsatser medverka till att tobakslagens regler efterlevs är en av de grundpelare som arbetet mot tobak vilar på. Uppgiften att endast cirka hälften av länets kommuner varit aktiva i sin tillsyn av rökfria lokaler och åldersgränser under 2003 inger viss oro. Möjligheten till avgiftsfinansiering av tillsynen borde kunna ge kommunerna möjligheter att upprätthålla en acceptabel tillsynsnivå.

Den 12 maj 2004 beslutade riksdagen att anta regeringens förslag som innebär rökförbud på alla serveringsställen. Lagen träder i kraft den 1 juni 2005 och innebär att restaurangägare får inrätta särskilda rökrum men i dessa rum får ingen mat eller dryck serveras. Tillsynen över efterlevnaden av dessa nya regler borde enligt länsstyrelsen kunna samordnas med tillsynen enligt alkohollagen. Vidare borde erfarenheten från bedriven folkölstillsyn och den metodik som tillämpats vara till nytta även inom tobaksområdet.

Ingår i Länsstyrelsens rapportserie, nr 2004:14
ISSN 0284-8813

Har Du frågor, önskar fler exemplar m m, kontakta Samhällsbyggnadsenheten
721 86 Västerås, tel: 021-19 50 00, fax: 021.19 55 80, e-post: lansstyrelsen @u.lst.se